



HAMABOST URTE
XALBADOR HIL ZELA

JOXAN OIZ / DONOSTIA

Orduko kronikek diotenez bere bihotzak ezin izan zuen jasan hainbeste emozio eta eskerron: Xalbadorren bihotz handia lehertu egin zen omenaldiak hunkituta.

1976. urteko ekainaren 21ean izan zuen estraineko omenaldia Xalbadorrek. Zaletuak ez ziren ase geratu eta beharrezkoa jo zen beste bat egitea azaroan, azkeneko gaixoaldiaz libratuta. 1976. urteko azaroak 7 zituenean, bezperetan ez bezalako eguraldi atertuak bildu zuen omenaldi handia. Euskal Herriko bazter guztietatik abiatutako jendetza bildu zen Urepelera.

Aurreko egunetan bezala bustiko ote zuen beldurra alde batera, alaitasuna eta egun pasa giroa zen nagusi. Omenduaren bertsoaz osatu zuen harrera erretore jaunak. Meza ondoren, eta Nafarroako Diputazio eta Euskaltzaleen Biltzarreko ordezkarien kunplimentuak amaituta, 'Odolaren mintzoa' Xalbadorren liburu berria aurkeztu zen. Segituan hasi zen bertsolarien iharduna.

Gorazarretan hasi zen aurrenekoa Jean Pierre Mendiburu heletarra izan zen, hurrena Alkat eta ostean Abel Enbeita, Klemente Ezkurdia, Balendin Enbeita, Elgezu, Mitxelena eta Uztapide, azkenik. Gogora ditza-gun endoiarrak botatako bertsole-rook:

Omenaldia egiten zaizu
Urepelen zorionez,
jaioterriak eskaintzen dizu
eta borondate onez.
Zure neurriko beste bat non da
bertsolariz ta gizonez?
Ni're zurekin nago bihotzez
Beste lekutan inon ez.

MATTIN Egunak aurrera
LAGUNMINAREN egin ahala go-
BERTSOA respenak eta
laudoriozko kantuak ugaltu ziren.
Arratsaldean, besteak beste, Ezpon-

Gaur beteko dira hamabost urte Fernando Aire 'Xalbador' hil zela. Bertsolaria eta idazlea ezezik, Urepeleko artzaina herriak

maite izandako kondairazko pertsonaia ere dugu. Bere bizibideak baina batez ere bere heriotzak piztutako giza-leienda, hain zuzen.

Lehenko igandean gogorazi zen Urepelen bertan, sorterrri eta heriotzalekuan izandakoan, gaur bezalako egun haren urteurrena.



Xalbador eta Leoni 1976. urteko ekainean egindako omenaldian, begietako gaitza zuelarik.

da, Mattin, Xanpun, Agirre, Egileor, Lazkao-Txiki, Lazkano, Lizaso, Azpillaga eta Lopategik ihardun zuten, omenduaren irudia eta izana goratuz.

Mattinek, urepeletarraren lagun-mina eta hainbat bertso saioen kide banaezinak honako zortzi bertsook eskaini zizkion eta txiki irripartsu eta luze serioak osatu zuten bikotea gogorazi:

Egun agurtu nahi nuke hemen,
Xalbador nere laguna.
Hain maite dugun harendako
gaur bildu bait dira huna.

Hoita hamarurtez horrekin nabil
aspaldiko ezaguna.
Gaur Urepelek eskaini dio
merezi zuen eguna.

Biak bertsutan ibili gira
aspaldi Euskal Herrian.
Hemendik kanpo ere gu biak
izan gai Californian.
Hau beti serioasago,
ni berriz arrailarian.
Besta batean bikote ona
biek egiten ginian.

Ni beti trankil ibiltzen nintzen

hunekilan nintzenian.
Hau bai nuen nere gidari
beti edo gehienian.
Eta bidetik piska bat kanpo
zehiarkatzen nintzenian,
Hunek ezarri izatu bai nau
beti bide zuzenian.

BIHOTZA Xalbadorrek ez zion
MAITASUNEZ eutsi horrenbesteko
LEHERTU hunkidurari eta
omenaldia amaitzen ari zela hil hurren zen, hilzorian. Orain dela hamabost urteko kroniketara jo beharra dago berriro giroaz jabetzeko:

«Omenaldia bukatzen eta Xalbador azken arnasetan zegoen —'Zeruko Argia' ari gara transkribatzen— Poza eta tristura, parra eta negarra hain batera gutxitan izango ziren. Kantari zen jendea mutu bilakatu zen bapatean».

Zenbaitek azken arnasa 'Gernikako Arbola' aditzen ari zela hartu zuela diote, beste hainbatek bihotza esker ona eta maitasunez beterik lehertu zitzaiola baiestatu zuten. Txalaparta hotsek zabaldu zuten dolumina eta Urepeleko eliza jendez gainezka bete zen.

Azken agurra gisa bost bertsolarik kantatu zuten Zuberoa, Bizkaia, Gipuzkoa, Nafarroa eta Lapurdiko ordezkari modura: Etxahun, Lopategi, Lizaso, Lasarte eta Mattin. Omenaldian kantatutako makina bat gorazarre bertsoek izan zuten segidarik baina tristurak zartatuta. Hona hemen, bat agertzearen, Lopategik botatutako bertsoa, promesa zekarren kantua:

Agur tristea egin ziguzun
omenaldiko egunez.
Ta huna berriz inguratuak
gizon-andere ta umez.
Bizkaian erein dituk Xalbador
hire zenbait azken amets,
sortuko diren lore ederrarekin
egiten diat promes:
Urte guzitan etorriko naiz
Urepelera erromes.

Urepelera jendetza bildu baldin bazen, handik hiru egunetara Donostia-ko Artzain Onaren katedrala jendez lepo bete zen. Elizkuzunotan bertsolari eta bertsozalek ez ezik era guztietako herritarrek hartu zuten parte.

Segidako omenaldia Seguran izan zen azaroaren 27an. Orduz geroztik Xalbadorren Fernando Airen omenezko ekitaldiak erruz izan dira. Azkenetakoak, bere bizitzaren pasadizuk taularatu dituen Larrañe herriko 'Xalbador' pastoralara eta lehenko igandean, Urepelen bertan, XV urteurreneko omenaldia.

Lirikotasun, adierazkortasun eta sentimenduaren kantaria

JUAN LUIS ZABALA / DONOSTIA

Fernando Aire 'Xalbador' bertsolari ezagun eta maitatua 1920an jaio zen Urepelen eta, Mattin Trekurerekin batera, Hegoalde eta Iparraldeko bertsolaritzen arteko lotura egiteko oso garrantzi handia izan zuen bere lanak.

'Ezin bertzean' izeneko liburua da Xalbadorrek argitaratu zuen lehengoa, 1969an, Auspoa argitaletxearen eskutik, baina bere lanik ezagunena, dudarik gabe, 1976an kaleratutako 'Odolaren mintzoa' liburu ezaguna da, euskal sukalde askotan ezaguna.

Bertso jartzaile paregabea izan zen Xalbador, lirikotasun eta adierazkortasun handikoa, sentimendu bizikoa, «bertsolari baino areago, poeta» askoren iritziz, eta Xenpelar bertso paper lehiaketa sarritan irabazi zuen. Euskal Herriko paisaiak eta baserriak, bere jaioterria, arbasoak, maitasuna, lana, seme-alabak... dena izan zuen kantagai bere lanetan.

Hala ere bat bateko ihardunean ere ez zen atzean geratzen, eta maiz aritu zen bere garaiko onenekin orpoz orpoz saio ugaritan. Gerraosteko bertsolaritzak emandako izen handietako bat da Xalbadorrena, dudarik gabe. Oso maitea zuten urepeletarra Eus-

kal Herri osoan zituen kantu lagun eta bertsozale guztiak. Bere kantu lagunaren arteko batzuk ezkutatuak dira dagoeneko, Xalbadorren ondoren hil ziren; beste batzuk bizirik dira oraindik: Iñaki Eizmendi 'Basarri' eta Manuel Olaizola 'Uztapide' gipuzkoarrak, Balendin Enbeita bizkaitarra, Manuel Lasarte nafarra eta Mattin Treku lapurtarra dira aipagarrienak. Azken honekin ibili zen gehien Urepelekoa, herri-herri, saioz saio.

Hamabost urte iragan dira geroztik, eta Xalbadorren oroitzapenak erroturik dirau bertsozale eta euskaltzale guztien gogoan.



Uztapiderekin lehiatzen.

ARTURO.

Anai-arrebak

Donostian, 1967an, Bertsolari Txapelketa Nagusiko finalean txistuak jo zizkion, bere hizkera ongi ulertzen ez zutelako. Haserretu gabe kantatu zuen bere samina Xalbadorrek:

Anai-arrebak ez otoi pentsa
ene gustora nagonik,
askoz hobeto egongo nintzen
albotik beha egonik.
Zuek ez bazerate kontentu
errua ez daukat, ez, nik,
txistuak jo dituzue baina
maite zaituztet orainik.